Голові разової спеціалізованої вченої ради Національного університету «Київський авіаційний інститут», доктору наук з державного управління, професору, професору кафедри національної безпеки та підприємництва

Анжелі ЛЕЛЕЧЕНКО

ВІДГУК

рецензента доктора юридичних наук, професора, професора кафедри політології, соціології та філософії Гуманітарно-мистецького факультету Національного університету «Київський авіаційний інститут» ВОЛОШИНА Юрія Олексійовича на дисертаційну роботу ТАРАНЕНКА Федора Володимировича на тему: «Державне регулювання функціонування інституту омбудсмана в контексті європейської інтеграції України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність обраної теми дослідження. Сучасний етап розвитку України характеризується масштабними трансформаційними процесами, пов'язаними із реалізацією європейського інтеграційного курсу, реформуванням системи публічного управління, необхідністю забезпечення верховенства права та утвердження сучасної моделі захисту прав і свобод людини. Особливої актуальності зазначені процеси набули в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації, коли значно зросла кількість випадків порушення прав людини, а державні інститути повинні одночасно забезпечувати безпекову стійкість держави та ефективний механізм правового захисту громадян.

За таких умов істотно посилюється роль інституту омбудсмана як незалежної національної правозахисної інституції, діяльність якої виходить далеко за межі традиційного парламентського контролю та дедалі більше інтегрується у систему сучасного публічного управління. Водночас наявні нормативно-правові, організаційні та інституційні механізми державного регулювання діяльності омбудсмана потребують суттєвого оновлення відповідно до Паризьких принципів, вимог Європейського Союзу, сучасних викликів у сфері захисту прав людини, розвитку цифрового врядування та післявоєнного відновлення держави.

У цьому контексті дисертаційне дослідження Ф.В. Тараненка є своєчасним та суспільно значущим. Автор не обмежується аналізом існуючого стану функціонування інституту омбудсмана, а пропонує комплексне наукове бачення його подальшого розвитку як одного із ключових елементів системи державного регулювання, що забезпечує формування сучасної правозахисної політики України в умовах європейської інтеграції.

Безперечною перевагою роботи є те, що проблематика функціонування інституту омбудсмана розглядається не лише крізь призму юридичної науки, а насамперед із позицій науки публічного управління та адміністрування. Такий підхід дозволив авторові дослідити механізми державного регулювання, інституційне забезпечення, стратегічне планування, організаційні моделі функціонування та напрями розвитку системи правозахисту в єдиному управлінському вимірі.

Отже, обрана тема дисертації є актуальною, відповідає сучасним потребам розвитку науки публічного управління та практики державотворення, а результати дослідження мають вагоме значення як для розвитку теорії державного регулювання, так і для вдосконалення діяльності інституту омбудсмана в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до пріоритетних напрямів розвитку науки у сфері публічного управління та адміністрування та безпосередньо пов'язане із виконанням науково-дослідної роботи кафедри публічного управління та адміністрування Національного університету «Київський авіаційний інститут», присвяченої трансформації системи публічного управління в умовах воєнного стану та європейської інтеграції України.

Тематика дослідження узгоджується також із державними стратегічними документами щодо європейської інтеграції України, розвитку демократичного врядування, реалізації Національної стратегії у сфері прав людини, виконання міжнародних зобов'язань України перед Радою Європи та Європейським Союзом, а також із сучасними напрямами реформування системи публічного управління.

Особливо важливо, що результати роботи орієнтовані на практичне забезпечення процесів удосконалення діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що свідчить про належний рівень інтеграції дисертації у сучасний науковий та управлінський контекст.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані Ф.В. Тараненком, є достатньо обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та відповідають поставленій меті й визначеним завданням дослідження. Структура дисертації побудована послідовно: від розкриття теоретико-методологічних засад функціонування інституту омбудсмана автор переходить до аналізу сучасного стану державного регулювання його діяльності та завершує роботу розробленням практично орієнтованих напрямів удосконалення відповідних механізмів державного регулювання.

Високий рівень обґрунтованості отриманих результатів забезпечується використанням комплексу взаємодоповнювальних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Автор застосовує концептуальний, системний, синергетичний та інституціональний підходи, а також методи системного аналізу, логічного узагальнення, індукції, дедукції, порівняльного аналізу, прогнозування, групування та абстрагування, що повною мірою відповідає предметній області спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Важливою перевагою дисертації є належне інформаційно-аналітичне забезпечення дослідження. Автор спирається на широкий спектр нормативно-правових актів України, міжнародних документів, законодавства держав – членів Європейського Союзу, матеріалів міжнародних організацій, офіційних документів Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, наукових праць українських і зарубіжних дослідників, що дозволило забезпечити комплексність проведеного дослідження та сформувати належне емпіричне підґрунтя для отриманих висновків.

Окремо слід відзначити, що автор не обмежується описом існуючого стану функціонування інституту омбудсмана. Дисертація містить власні концептуальні узагальнення, результати систематизації існуючих підходів, авторські класифікації, моделі та пропозиції щодо вдосконалення механізмів державного регулювання. При цьому кожне сформульоване положення логічно випливає з проведеного аналізу, а запропоновані рекомендації узгоджуються із сучасними тенденціями розвитку публічного управління та європейськими стандартами діяльності національних правозахисних інституцій.

Позитивне враження справляє послідовність авторської аргументації. Наукові результати не подаються ізольовано, а формують єдину концепцію розвитку інституту омбудсмана в системі державного регулювання, що свідчить про достатній рівень зрілості проведеного дослідження.

Таким чином, наведені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є переконливо аргументованими, методологічно виваженими, взаємопов'язаними між собою та характеризуються достатнім рівнем достовірності.

Достовірність, наукова новизна одержаних результатів. Однією з найбільш сильних сторін дисертаційної роботи є її наукова новизна, яка має комплексний характер і охоплює теоретичний, методологічний та прикладний рівні дослідження.

Насамперед заслуговує на увагу запропонована автором полігональна модель розвитку державного регулювання функціонування інституту омбудсмана, яка інтегрує інституційний, правовий, цифровий, міжнародний, комунікаційний, аналітичний, гуманітарний та безпековий напрями розвитку. Важливо, що зазначена модель не має декларативного характеру, а супроводжується конкретними пропозиціями щодо її нормативного забезпечення, зокрема розроблення спеціальної Стратегії діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до 2032 року.

Безумовною науковою перевагою роботи є обґрунтування ризик-орієнтованого підходу до державного регулювання діяльності омбудсмана. Автор одним із перших у межах спеціальності 281 розглядає інститут омбудсмана як елемент системи управління ризиками у сфері захисту прав людини та пропонує алгоритм упровадження ризик-менеджменту у діяльність національної правозахисної інституції.

Наукову цінність має також запропонована автором концепція розвитку функціоналу інституту омбудсмана, відповідно до якої він розглядається не лише як суб'єкт парламентського контролю, а як багатофункціональний інститут публічного управління, що виконує превентивно-аналітичну, медіаційну, нормотворчо-консультативну, цифрово-правозахисну та стратегічну функції. Такий підхід істотно розширює традиційне бачення місця омбудсмана у системі державної влади та відповідає сучасним тенденціям розвитку демократичного врядування.

Вагоме наукове значення має здійснена автором систематизація факторів, що визначають розвиток інституту омбудсмана в умовах європейської інтеграції України. Особливістю запропонованого підходу є ранжування політико-правових, інституційних, міжнародних, соціально-економічних, безпекових та управлінських чинників за ступенем їх впливу на функціонування правозахисної системи держави, що дозволило визначити перспективні напрями її подальшої трансформації.

Позитивної оцінки заслуговує також удосконалення автором наукових підходів до формування інституційних механізмів державного регулювання функціонування інституту омбудсмана. На відміну від існуючих досліджень, запропонована модель інтегрує правові та організаційні механізми в єдину систему комплаєнс-взаємодії, що дозволяє по-новому розглядати роль рекомендацій омбудсмана як інструменту формування управлінських стандартів у сфері захисту прав людини.

Суттєвим результатом дисертації є також подальший розвиток положень щодо функціональної та організаційної характеристики інституту омбудсмана як об'єкта державного регулювання, а також удосконалення класифікації моделей функціонування омбудсмана на основі узагальнення європейського досвіду.

Загалом аналіз дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок, що сформульовані автором положення наукової новизни є достатньо аргументованими, мають самостійний характер, не дублюють відомі результати попередніх досліджень та становлять помітний внесок у розвиток науки публічного управління та адміністрування. Особливо цінним є прагнення автора інтегрувати сучасні підходи стратегічного управління, ризик-

менеджменту, цифрової трансформації та європейських стандартів врядування у дослідження діяльності інституту омбудсмана, що значно розширює наукові уявлення про його місце у системі державного регулювання.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та дотримання принципів академічної доброчесності. Аналіз дисертаційної роботи свідчить про її цілісність, внутрішню логічну узгодженість та завершеність як самостійного наукового дослідження. Структура роботи є методологічно виваженою та відповідає поставленій меті, сформульованим завданням, об'єкту й предмету дослідження. Вона побудована за класичною логікою наукового пізнання: від опрацювання теоретичних засад проблематики – до комплексного аналізу сучасного стану державного регулювання функціонування інституту омбудсмана та формування практично орієнтованих напрямів його вдосконалення.

Перший розділ дисертації присвячений дослідженню теоретичних основ формування системи державного регулювання функціонування інституту омбудсмана. Автор здійснює ґрунтовний аналіз місця цього інституту у системі публічного управління, простежує історичну еволюцію його становлення в різних країнах світу та узагальнює сучасні наукові підходи до формування механізмів державного регулювання. Особливо цінним є прагнення автора інтегрувати правові, інституційні та управлінські аспекти функціонування омбудсмана у єдину концептуальну модель, що створює необхідне теоретичне підґрунтя для подальших досліджень.

У другому розділі проведено всебічний аналіз сучасного стану реалізації механізмів державного регулювання функціонування інституту омбудсмана в Україні. Автор досліджує особливості дії інституційних механізмів, визначає факторні передумови розвитку інституту омбудсмана в умовах європейської інтеграції, воєнного стану та післявоєнного відновлення держави, здійснює оцінку існуючих управлінських практик. При цьому аналіз не має описового характеру, а супроводжується систематизацією проблем, визначенням причин їх виникнення та формуванням передумов для їх вирішення.

Найбільш вагомим у науковому та прикладному аспектах є третій розділ дисертації, у якому запропоновано авторські напрями вдосконалення механізмів державного регулювання функціонування інституту омбудсмана. Саме у цьому розділі концентруються основні результати дослідження, пов'язані з формуванням концептуальних засад розвитку функціоналу омбудсмана, удосконаленням інституційних механізмів державного регулювання та розвитком стратегування у відповідній сфері публічного управління. Запропоновані рекомендації мають комплексний характер, логічно випливають із попередніх розділів і можуть бути використані при вдосконаленні державної правозахисної політики України.

Позитивне враження справляє якість викладу матеріалу. Автор демонструє належний рівень володіння сучасним понятійно-категоріальним апаратом науки публічного управління та адміністрування, широко використовує результати сучасних наукових досліджень, міжнародні документи, чинне законодавство України та зарубіжний досвід. Висновки до кожного розділу є змістовними, узагальнюють отримані результати та забезпечують логічний перехід до наступного етапу дослідження.

Слід також відзначити достатній рівень системності авторського мислення. Запропоновані концепції, моделі та практичні рекомендації не є окремими ізольованими положеннями, а утворюють єдину концепцію розвитку інституту омбудсмана в системі державного регулювання України.

Зміст дисертації повністю відповідає заявленій темі, а сформульовані висновки логічно випливають із проведеного дослідження та узгоджуються з його основними положеннями.

Практичне значення одержаних автором результатів. Практична цінність дисертаційного дослідження визначається насамперед його прикладною спрямованістю. Більшість запропонованих автором рекомендацій орієнтована на вдосконалення реальних механізмів державного регулювання функціонування інституту омбудсмана та може бути використана у діяльності органів державної влади, насамперед Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, центральних органів виконавчої влади, а також інших суб'єктів формування державної правозахисної політики.

Особливу практичну цінність мають пропозиції автора щодо розроблення спеціального стратегічного документа, спрямованого на визначення довгострокових засад розвитку діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Запропоновані підходи можуть бути використані під час підготовки нової редакції законодавства про омбудсмана, розроблення державних програм у сфері захисту прав людини, а також у процесі адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу.

Практичне значення мають також рекомендації щодо впровадження ризик-орієнтованого підходу в діяльність інституту омбудсмана, розвитку цифрових механізмів взаємодії з громадянами, удосконалення організаційної моделі функціонування правозахисної інституції та розширення її превентивних функцій. Реалізація цих положень може сприяти підвищенню ефективності державної політики у сфері захисту прав людини, посиленню інституційної спроможності омбудсмана та вдосконаленню взаємодії між органами державної влади й громадянським суспільством.

Вагомою перевагою дисертації є те, що запропоновані автором рекомендації не обмежуються суто теоретичними положеннями. Значна частина висновків має прикладний характер і містить конкретні пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення, організаційних механізмів, інституційної взаємодії, стратегічного планування та цифрової трансформації діяльності інституту омбудсмана.

Результати дослідження можуть бути використані також у науково-дослідній діяльності, при підготовці навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Публічне управління», «Державне регулювання», «Права людини», «Європейська інтеграція», «Публічна політика», «Стратегічне управління», а також у процесі підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Загалом, практичне значення отриманих результатів є достатньо високим і підтверджує прикладний характер виконаного дослідження, що є важливою вимогою до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Аналіз наведеного у дисертації переліку наукових праць свідчить про достатній рівень апробації результатів проведеного дослідження. Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційної роботи знайшли належне відображення у публікаціях автора, що відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

За результатами дослідження автором опубліковано чотири статті у фахових наукових виданнях України, у яких послідовно висвітлено основні етапи виконання дисертаційного дослідження: від обґрунтування теоретичних засад функціонування інституту омбудсмана як об'єкта державного регулювання до аналізу сучасного стану його розвитку та формування механізмів удосконалення державного регулювання в умовах європейської інтеграції України. Крім того, результати дослідження апробовано у матеріалах науково-практичних конференцій різного рівня, що підтверджує їх належне обговорення у професійному науковому середовищі.

Публікації є змістовно пов'язаними між собою, відображають логіку розвитку авторської наукової концепції та охоплюють основні напрями дослідження, зокрема: теоретичні засади функціонування інституту омбудсмана, особливості державного регулювання його діяльності, перспективи розвитку в умовах європейської інтеграції, а також напрями вдосконалення механізмів державного регулювання.

Водночас результати, винесені автором на захист, не дублюють зміст окремих статей, а являють собою узагальнення проведених досліджень, їх подальший розвиток і комплексне наукове осмислення, що є характерною ознакою якісної дисертаційної роботи.

Таким чином, основні положення дисертації достатньою мірою висвітлені у наукових публікаціях автора, а рівень їх апробації можна визнати таким, що відповідає чинним вимогам до дисертаційних досліджень.

Забезпечення академічної доброчесності. Під час ознайомлення з дисертаційною роботою не виявлено ознак порушення принципів академічної доброчесності.

Робота виконана на належному науковому рівні, характеризується логічною послідовністю викладу матеріалу, авторським характером наукових узагальнень та самостійністю сформульованих висновків. Використані у дослідженні положення інших науковців супроводжуються відповідними бібліографічними посиланнями, що свідчить про належне дотримання вимог академічної етики та культури наукового цитування.

Аналіз змісту дисертації дозволяє зробити висновок, що автор коректно використовує результати попередніх досліджень як теоретичну основу власних наукових розробок. При цьому запозичені положення не мають механічного характеру, а піддаються критичному аналізу, систематизації та творчому переосмисленню, що відповідає сучасним вимогам до виконання самостійних наукових досліджень.

Наукові результати, які автор визначає як такі, що одержані вперше, удосконалені або дістали подальший розвиток, мають достатній рівень аргументованості та узгоджуються зі змістом дисертаційної роботи. Простежується логічний взаємозв'язок між поставленими завданнями, проведеним аналізом, отриманими результатами та сформульованими висновками, що також підтверджує самостійний характер дослідження.

Використання значного масиву нормативно-правових актів, міжнародних документів, наукових джерел, офіційних статистичних та аналітичних матеріалів здійснено із дотриманням загальноприйнятих вимог наукового цитування та оформлення бібліографічних посилань.

З огляду на викладене, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності, а ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень академічної етики під час ознайомлення з роботою не виявлено.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертація написана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю викладу. Матеріал характеризується чіткою структурованістю, логічністю побудови, належною аргументованістю та послідовністю висвітлення основних положень дослідження.

Автор демонструє високий рівень володіння сучасним понятійно-категоріальним апаратом науки публічного управління та адміністрування, коректно використовує спеціальну термінологію, пов'язану із державним регулюванням, європейською інтеграцією, функціонуванням інституту омбудсмана, інституційними механізмами, стратегічним управлінням та правозахисною діяльністю.

Стиль викладення матеріалу є достатньо академічним, позбавленим надмірної публіцистичності чи декларативності. Наукові положення сформульовано чітко, аргументовано результатами проведеного дослідження та супроводжено відповідними висновками. Це забезпечує цілісне сприйняття авторської концепції та полегшує аналіз отриманих результатів.

Водночас окремі фрагменти дисертації містять досить об'ємні речення та надмірно деталізовані переліки факторів, функцій або напрямів розвитку, що дещо ускладнює сприйняття окремих положень. Однак зазначена особливість не має принципового характеру та не впливає на загальне позитивне враження від роботи.

У цілому мова та стиль викладення відповідають вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, а рівень оформлення роботи свідчить про належну наукову культуру автора.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Незважаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, її високий науковий рівень та практичну значущість, окремі положення дослідження можуть стати предметом наукової дискусії та потребують додаткового обґрунтування або подальшого розвитку.

1. Одним із центральних результатів дослідження є запропонована автором полігональна модель розвитку державного регулювання функціонування інституту омбудсмана. Безперечно, дана модель є оригінальною та комплексною, однак у роботі доцільно було б більш детально розкрити механізми її практичного впровадження, визначити етапність реалізації запропонованих напрямів розвитку, систему індикаторів оцінювання ефективності її функціонування, а також можливі ризики її імплементації в умовах реформування системи публічного управління України. Це дозволило б посилити прикладну цінність запропонованої авторської концепції.

2. Заслуговує на підтримку авторська ідея щодо використання ризик-орієнтованого підходу в діяльності інституту омбудсмана. Водночас у дисертації недостатньо уваги приділено питанням методичного забезпечення оцінювання ризиків. Зокрема, було б доцільним запропонувати систему критеріїв або показників, які дозволяли б здійснювати кількісну чи якісну оцінку ризиків порушення прав людини та ефективності управлінських заходів щодо їх мінімізації. Це надало б запропонованим рекомендаціям більш прикладного характеру.

3. У дисертації значну увагу приділено аналізу європейського досвіду функціонування інституту омбудсмана. Разом із тим, порівняльний аналіз окремих моделей діяльності омбудсманів міг би бути поглиблений шляхом більш системного зіставлення не лише організаційних моделей, а й результативності їх функціонування за відповідними критеріями (рівень інституційної незалежності, ефективність виконання рекомендацій, рівень суспільної довіри, взаємодія з органами державної влади тощо). Такий аналіз сприяв би більш аргументованому вибору напрямів адаптації зарубіжного досвіду до українських умов.

4. Автор аргументовано обґрунтовує необхідність цифрової трансформації діяльності інституту омбудсмана та розвитку цифрово-правозахисної функції. Разом із тим доцільним було б більш детально окреслити питання інформаційної безпеки, кіберзахисту інформаційних ресурсів омбудсмана, використання сучасних цифрових платформ для моніторингу звернень громадян та можливостей застосування технологій штучного інтелекту в аналітичній діяльності правозахисної інституції. Враховуючи сучасні тенденції цифровізації публічного управління, зазначений напрям є достатньо перспективним для подальших наукових досліджень.

5. Позитивно оцінюючи запропоновані автором напрями вдосконалення функціонування інституту омбудсмана в умовах європейської інтеграції, варто зазначити, що окремі рекомендації мають стратегічний характер і потребують деталізації механізмів міжвідомчої координації, фінансового забезпечення та нормативно-правового супроводу їх реалізації. Більш детальне висвітлення зазначених аспектів дозволило б підвищити рівень практичної реалізовуваності запропонованих автором управлінських рішень.

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, не впливають на її наукову новизну,

достовірність отриманих результатів та практичну цінність, а можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

Загальний висновок дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Тараненка Федора Володимировича на тему «Державне регулювання функціонування інституту омбудсмана в контексті європейської інтеграції України» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному, методологічному та прикладному рівнях.

У дисертації вирішено актуальне науково-прикладне завдання, що полягає в розробленні теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання функціонування інституту омбудсмана в умовах реалізації європейського інтеграційного курсу України. Отримані автором результати характеризуються науковою новизною, достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності, мають істотне теоретичне значення для розвитку науки публічного управління та адміністрування й практичну цінність для вдосконалення державної правозахисної політики.

Основні положення дисертації достатньою мірою апробовані у наукових публікаціях, відповідають змісту проведеного дослідження, а сформульовані висновки логічно випливають із поставлених завдань і результатів дослідження. Робота виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності, характеризується належною структурою, високою культурою наукового викладу та відповідає вимогам до дисертаційних досліджень.

Зміст дисертації, рівень виконання дослідження, обсяг і характер отриманих результатів свідчать про сформованість у здобувача компетентностей самостійного науковця, здатного розв'язувати складні наукові та практичні завдання у сфері публічного управління.

Дисертаційна робота Тараненка Федора Володимировича на тему «Державне регулювання функціонування інституту омбудсмана в контексті європейської інтеграції України» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – Тараненко Федір Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за галуззю знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

професора кафедри політології, соціології
та філософії Гуманітарно-мистецького факультету
Національного університету
«Київський авіаційний інститут»,
доктора юридичних наук, професора **Юрія ВОЛОШИНА**

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ» № 4585394

особистий підпис

ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»